

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی
حقوق خصوصی

ابعاد حقوقی بیت کوین

به کوشش
سمیرا صفویان

استاد راهنما
دکتر حجت مبین

بهمن ۱۳۹۷

به نام خدا

تعهدنامه

این جانب سمیرا صفویان به شماره‌ی دانشجویی ۹۵۳۱۸۰۵ دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد تأیید می‌کنم که این پایان‌نامه حاصل پژوهش خودم است و در مواردی که از منابع دیگران استفاده شده، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته‌ام. همچنین اظهار می‌نمایم که تحقیق و موضوع پایان‌نامه‌ام تکراری نیست و موارد زیر را نیز تعهد می‌کنم:

۱- بدون کسب مجوز دانشگاه شیراز و اجازه از استاد راهنما، تمام یا قسمتی از دستاوردهای پایان‌نامه‌ی خود را در مجامع و رسانه‌های علمی اعم از همایش‌ها و مجلات داخلی و خارجی به صورت مکتوب یا غیرمکتوب منتشر نمایم.

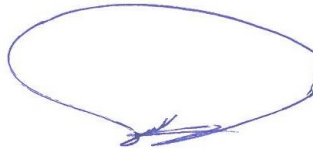
۲- اسامی افراد خارج از کمیته‌ی پایان‌نامه را بدون اجازه‌ی استاد راهنما به جمع نویسندگان مقاله‌های مستخرج از پایان‌نامه اضافه نکنم.

۳- از درج نشانی یا وابستگی کاری (affiliation) نویسندگان سازمان‌های دیگر (غیر از دانشگاه شیراز) در مقاله‌های مستخرج از پایان‌نامه بدون تأیید استاد راهنما اجتناب نمایم.

همه‌ی حقوق مادی و معنوی این اثر مطابق با آیین‌نامه‌ی مالکیت فکری، متعلق به دانشگاه شیراز است. چنانچه مبادرت به عملی خلاف این تعهدنامه محرز گردد، دانشگاه شیراز در هر زمان و به هر نحو مقتضی حق هرگونه اقدام قانونی را در استیفای حقوق خود دارد.

سمیرا صفویان

امضا و تاریخ:

به نام خدا

ابعاد حقوقی بیت کوین

به کوشش
سمیرا صفویان

پایان نامه

ارائه شده به دانشگاه شیراز به عنوان بخشی از فعالیتهای تحصیلی لازم برای اخذ درجه
کارشناسی ارشد

در رشته
حقوق خصوصی

دانشگاه شیراز
شیراز
جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی کمیته پایان نامه با درجه: بسیار خوب

دکتر حجت مبین، استادیار بخش حقوق خصوصی (استاد راهنما)

دکتر پرویز عامری، استادیار بخش حقوق خصوصی (استاد مشاور)

دکتر علی رضایی، استادیار بخش حقوق خصوصی (داور متخصص داخلی)

بهمن ۱۳۹۷

تقدیم به

همه عزیزانی که همواره آرزو مند فردانای بهتر برای من بوده اند

تا به این بهانه ذره ای از محبتشان را جبران کنم، باشد که خورشید مهرشان در پرتو خورشید حق، همواره مستدام باشد.

و تقدیم به آنهایی که تقوای برابر همه چیز ترحم می دهند.

ان شاء...

سپاس‌گزاری

سپاس و ستایش مر خدای را جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار، درفشان. آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت بیازماید. سپاسگزار کسانی هستم که سرآغاز تولد من هستند. از یکی زاده می‌شوم و از دیگری جاودانه. استادی که سپیدی را بر تخته سیاه زندگیم نگاشت و مادری که تار مویی از او بپای من سیاه نماند. از اساتید گرانقدرم جناب آقای مبین استاد راهنمای گرامی و جناب آقای پرویز عامری استاد مشاورم که در تهیه این پایان نامه یاری گرم بودند سپاسگزارم.

چکیده

ابعاد حقوقی بیت کوین

به کوشش

سمیرا صفویان

گسترش روز افزون فناوری‌های جدید زندگی انسان‌ها را شدیداً تحت تأثیر قرار داده است از مهم‌ترین این اثرات، ایجاد ابزارهای نوین برای انجام معاملات و پرداخت است یکی از این ابزارهای بدیع و ظاهراً عجیب بیت کوین می‌باشد. بیت کوین ابزاری است که اعتباری به افراد می‌دهد تا بتوانند به وسیله آن خرید انجام داده و به جای پول از آن برای ایفای تعهدات خویش استفاده نمایند بیت کوین چیزی فراتر از یک کالای دیجیتال یا یک مال بوده و نقل و انتقال آن تابع نظام و سیستم خاصی می‌باشد که با سایر ارزهای خارجی نیز تفاوت دارد. هدف از نگارش این تحقیق معرفی بیت کوین از منظر قانون و فقه اسلامی می‌باشد که از روش توصیفی-تحلیلی صورت پذیرفته است. بنابراین با توجه به ابعاد مختلف حقوقی، فقهی، پولی و بانکی پاسخگوی این سوال هستیم که آیا بیت کوین می‌تواند در نظام حقوقی ما و در مبادلات تجاری مورد پذیرش قرار گیرد؟ نتایج پژوهش حاکی از آن است که بیت کوین به عنوان ارز (پول خارجی) در نظام حقوقی ما قابل پذیرش نمی‌باشد و پذیرش آن به عنوان کالا نیز با عنایت به تأثیرات منفی آن بر سیستم اقتصادی و پولی و بانکی کشور و عدم کنترل مراجع رسمی (بانک مرکزی) نسبت به آن و نیز ایرادات فقهی و حقوقی نظیر غرری بودن و بدون پشتوانه بودن، ممتنع به نظر می‌رسد.

واژگان کلیدی: بیت کوین، ارز، پول مجازی، مالیت، مقررات پولی و بانکی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	فصل اول: مقدمه .....
۲	۱-۱- طرح بحث و بیان مسئله .....
۴	۲-۱- اهمیت موضوع .....
۵	۳-۱- سوالات تحقیق .....
۵	۱-۳-۱- سؤال اصلی .....
۵	۲-۳-۱- سوالات فرعی .....
۵	۴-۱- فرضیه‌های تحقیق .....
۵	۱-۴-۱- فرضیه اصلی .....
۵	۲-۴-۱- فرضیات فرعی .....
۶	۵-۱- سوابق تحقیق .....
۱۰	۶-۱- اهداف تحقیق .....
۱۰	۷-۱- روش تحقیق و جمع آوری اطلاعات .....
۱۰	۸-۱- سازماندهی تحقیق .....
۱۱	فصل دوم: کلیات .....
۱۱	۱-۲- تعریف و تاریخچه بیت کوین .....
۱۱	۱-۱-۲- تعریف بیت کوین .....
۱۵	۲-۱-۲- تاریخچه بیت کوین .....
۱۷	۲-۲- مقایسه بیت کوین با مفاهیم مشابه .....
۱۷	۱-۲-۲- ارزش دیجیتال .....
۱۸	۲-۲-۲- پول الکترونیکی .....
۲۰	۳-۲-۲- سایر ارزهای دیجیتال .....
۲۰	۱-۳-۲-۲- اتریوم .....
۲۰	۲-۳-۲-۲- لایت کوین .....
۲۱	۳-۳-۲-۲- ریپل .....

- ۲۱-۲-۳-۴- دش ۲۱
- ۲۲-۲-۳-۵- زی کش ۲۲
- ۲۲-۲-۳-۶- مونرو ۲۲
- ۲۲-۳- مزایا و معایب بیت کوین ۲۲
- ۲۲-۳-۱- مزایای بیت کوین ۲۲
- ۲۳-۳-۱- آزادی پرداخت وجه ۲۳
- ۲۳-۳-۱-۲- کارمزدهای بسیار اندک ۲۳
- ۲۳-۳-۱-۳- ریسک کمتر برای سوداگران ۲۳
- ۲۳-۳-۱-۴- امنیت و کنترل ۲۳
- ۲۴-۳-۱-۵- بین المللی بودن ۲۴
- ۲۴-۳-۱-۶- شفافیت و بیطرف بودن ۲۴
- ۲۵-۳-۲- معایب بیت کوین ۲۵
- ۲۵-۳-۲-۱- میزان پذیرش ۲۵
- ۲۵-۳-۲-۲- ناپایداری ۲۵
- ۲۶-۳-۲-۳- نوسان قیمت ۲۶
- ۲۶-۳-۲-۴- محدودیت استخراج بیت کوین ۲۶
- ۲۶-۳-۲-۵- گمنامی کاربران ۲۶
- ۲۷-۳-۲-۶- عدم امنیت ۲۷
- ۲۷-۳-۲-۷- خارج شدن ارز ۲۷
- ۲۷-۳-۲-۸- خطر سقوط پول مجازی ۲۷
- ۲۷-۳-۲-۹- عدم شناسایی هویت ۲۷
- ۲۸-۳-۲-۱۰- بسته بودن شبکه پول مجازی ۲۸
- ۲۸-۴- قوانین و مقررات مرتبط با پول و ارز در نظام حقوقی ایران ۲۸
- ۲۸-۴-۱- قانون پولی و بانکی کشور ۲۸
- ۲۹-۴-۲- قانون تنظیم بازار غیر متشکل پولی ۲۹
- ۳۰-۴-۳- مجموعه مقررات ارزی ۳۰

فصل سوم: اوصاف و ماهیت حقوقی بیت کوین	۳۳
۱-۳- اوصاف حقوقی بیت کوین	۳۳
۱-۱-۳- مالیت داشتن	۳۳
۲-۱-۳- بدون پشتوانه بودن	۳۶
۳-۱-۳- مثلی یا قیمی بودن	۳۸
۲-۳- ماهیت حقوقی بیت کوین	۳۹
۱-۲-۳- نظریه پول بودن بیت کوین	۳۹
۱-۱-۲-۳- تبیین نظریه	۳۹
۲-۱-۲-۳- دلایل موافقان	۴۲
۳-۱-۲-۳- دلایل مخالفان	۴۶
۳-۲-۳- نظریه کالا بودن بیت کوین	۴۸
۴-۲-۳- قواعد حقوقی بیت کوین	۵۱
۱-۴-۲-۳- تعیین مراجع ذی صلاح	۵۱
۲-۴-۲-۳- جذابیت‌های تجاری و فقدان پشتیبان قانونی	۵۲
۳-۴-۲-۳- جهانی بودن و قابلیت تسهیل مبادلات بین‌المللی	۵۲

فصل چهارم: معاملات بیت کوین و قابلیت پذیرش آن در نظام پولی و بانکی ایران	۵۳
۱-۴- ماهیت حقوقی و شرایط صحت معاملات بیت کوین	۵۳
۱-۱-۴- ماهیت حقوقی معاملات بیت کوین	۵۳
۱-۱-۱-۴- بیع	۵۳
۲-۱-۱-۴- صلح	۵۶
۳-۱-۱-۴- عقد نامعین	۵۸
۴-۱-۱-۴- خرید و فروش ارز	۵۹
۲-۱-۴- بررسی شرایط صحت معامله	۶۰
۱-۲-۱-۴- بررسی معین بودن موضوع معامله	۶۰
۲-۲-۱-۴- بررسی مشروعیت جهت معامله	۶۰
۳-۲-۱-۴- بررسی غرری نبودن	۶۱
۴-۲-۱-۴- بررسی قماری نبودن	۶۳

- ۶۴.....۴-۱-۲-۵- بررسی ربوی نبودن
- ۶۵.....۴-۲- تحلیل فقهی بیت کوین
- ۶۵.....۴-۲-۱- تحلیل بیت کوین از دیدگاه فقه اهل سنت
- ۶۶.....۴-۲-۱-۱- حرمت ارز دیجیتال
- ۶۷.....۴-۲-۱-۲- جواز ارز دیجیتال
- ۶۹.....۴-۲-۱-۳- ارزیابی ادله مطرح شده در حرمت بیت کوین
- ۷۱.....۴-۲-۲- تحلیل بیت کوین از دیدگاه فقه امامیه
- ۷۲.....۴-۲-۱- بررسی بیت کوین با نگاه فقه فردی
- ۷۴.....۴-۲-۲-۲- بررسی بیت کوین با نگاه فقه حکومتی
- ۷۴.....۴-۲-۲-۱- قاعده لاضرر
- ۷۵.....۴-۲-۲-۲- قاعده احترام
- ۷۶.....۴-۲-۲-۳- قاعده حفظ نظام
- ۷۸.....۴-۲-۲-۴- قاعده اتلاف
- ۷۸.....۴-۲-۲-۵- قاعده عدالت
- ۷۹.....۴-۲-۳- جمع بندی
- ۸۰.....۴-۳- قابلیت پذیرش بیت کوین در نظام پولی و بانکی ایران
- ۸۱.....۴-۳-۱- آثار حقوقی بیت کوین بر نظام اقتصادی
- ۸۳.....۴-۳-۱-۱- ایجاد اختلال در بازار پول
- ۸۳.....۴-۳-۱-۲- سوء استفاده از بیت کوین در نظام اقتصادی
- ۸۴.....۴-۳-۲- دیدگاه ها در خصوص پذیرش بیت کوین در نظام پولی و بانکی ایران
- ۸۴.....۴-۳-۱- بررسی ادله موافقان پذیرش بیت کوین
- ۸۴.....۴-۳-۲- بررسی ادله مخالفان پذیرش بیت کوین
- ۸۷.....۴-۳-۳- راهکارهای پیشنهادی برای پذیرش بیت کوین در ایران
- ۸۹.....۴-۴- نتیجه گیری
- ۹۱..... منابع

فصل اول

مقدمه

بر هیچ کسی پوشیده نیست که دنیای فناوری روز به روز در حال پیشرفت می باشد. هر روز در فضای مجازی در حال روبه رویی با ایده‌های تازه و نو هستیم. برخی از این ایده‌ها موقتی است و زمان زیادی طول نمی کشد تا از چرخه‌ی فناوری خارج شوند، اما برخی دیگر از این ایده‌ها همه‌ی افراد را تحت تاثیر خود قرار می دهد؛ یکی از ایده‌ها استفاده از ارزش‌های مجازی در تجارت الکترونیک در سطح جهانی می باشد. تاکنون ارزش‌های مجازی زیادی ایجاد شده است که یکی از این ارزش‌های مجازی، بیت کوین نام دارد که به عنوان اولین واحد پول مجازی در نظر گرفته می شود. بیت کوین در سال ۲۰۰۹ توسط ساتوشی ناکاموتو به دنیا معرفی شد. بیت کوین بر پایه‌ی شبکه‌ی همتا به همتا در بستر شبکه‌های مجازی همچون اینترنت جهت خرید و فروش مورد استفاده قرار می گیرد. سیستم بیت کوین نامتمرکز می باشد و تحت مدیریت هیچ قرار ندارد؛ به همین دلیل مورد توجه بسیاری از افرادی که در زمینه‌ی تجارت الکترونیکی در سطح جهانی فعالیت دارند، قرار گرفته است.

بیت کوین می تواند در نهایت کنترل دولت‌ها بر اقتصادهای ملی را از بین برده و افرا جامعه هم خواهند توانست خارج از سامانه‌های مالیاتی و مالی متعارف زندگی کنند و این نقطه‌ی آغازی است برای مخالفت افرادی که ضرر بسیاری از ناحیه بیت کوین متوجه آن هاست؛ دولت‌ها و موسسات مالی در مقابل این واحد پولی جدید خواهند ایستاد، چرا که بیت کوین ریشه قدرت چنین ساختارهایی را هدف قرار داده است. عدم امکان کنترل مستقیم این نظام پولی باعث شده است افراد به راحتی از سلطه دولت خارج شده و از پرداخت مالیات فرار کنند. مجرمان و

شبکه‌های بزرگ قاچاق نیز اقبال بسیاری به این موضوع داشته و سکوت قانونی در این مورد فضای امنی برای آن‌ها به وجود آورده است در بحث جرائمی مانند پول شویی و جرائم اقتصادی دیگر نیز این بحث مطرح است که عدم توجه به بیت کوین چه خلاهایی را به وجود خواهد آمد.

بررسی بیت کوین در حقوق از این جهت که شاهد رشد روز افزون این ابزار پرداختی در اینترنت هستیم لازم بوده و در این تحقیق به دنبال این سوال هستیم ماهیت حقوقی بیت کوین چیست؟ و با توجه به ابعاد مختلف حقوقی، فقهی، پولی و بانکی، بیت کوین می‌تواند در نظام حقوقی ما و در مبادلات تجاری مورد پذیرش قرار گیرد؟ به دلیل جدید بودن و همچنین پیچیدگی بحث هنوز حقوقدانان وارد این عرصه پر چالش نشده اند بعضی از حقوقدانان به بعضی از ابزارهای نوین پرداخت اشاره کرده اند که از نظر مبنایی می‌تواند مکمل بحث حاضر باشد لازمه تحلیل ماهیت و تعیین جایگاه پول‌های الکترونیکی از قبیل بیت کوین، بیت مان، بیت گلد و ... بررسی ماهیت پول در اقتصاد و حقوق است؛ پس بررسی تاریخ تحولات پول و نگاه اقتصاد و حقوقی به پول و تطبیق آن با ماهیت بیت کوین، در حقوق موضوع ایران ضروری است.

۱-۱- طرح بحث و بیان مسئله

بیت‌کوین یک ارز رمزی و نظام پرداخت جهانی با کارکردهای مشابه پول بی‌پشتوانه است؛ اما پول بودن یک جایگاه حقوقی است و پول بودن بیت کوین منوط به پذیرش جایگاه حقوقی آن از سوی دولت‌ها است. تاکنون هیچ دولتی حتی دولت ژاپن بیت کوین را به عنوان پول به رسمیت نشناخته است و دولت‌های ایالات متحده آمریکا، آلمان و چین بر کالا بودن بیت کوین تأکید دارند. بیت کوین در نظام حقوقی ژاپن و آلمان کالایی است که می‌تواند به عنوان ابزار پرداخت استفاده شود. بیت کوین نخستین پول دیجیتال نامتمرکز است، چرا که سیستم آن بدون بانک مرکزی یا مسئول مرکزی کار می‌کند. این شبکه هم‌تا به هم‌تا است و تراکنش‌ها مستقیماً و بدون واسطه بین کاربران انجام می‌شود. گره‌ها از طریق استفاده از رمزنگاری این تراکنش‌ها را بازبینی کرده و در یک دفتر کل توزیع‌شده عمومی که به آن زنجیره بلوکی گفته می‌شود ضبط می‌کنند. بیت کوین را شخص یا گروهی از اشخاص ناشناس تحت نام ساتوشی ناکاموتو اختراع و در سال ۲۰۰۹ به عنوان یک نرم‌افزار متن‌باز عرضه کردند. در چندسال گذشته ارزش بیت کوین در بازارهای جهانی از چند صدم دلار به چند هزار دلار افزایش یافته‌است اما پس از آن، سقوط شدید ارزش بیت‌کوین را شاهد بودیم.

بیت کوین می تواند در نهایت کنترل دولت ها بر اقتصادهای ملی را از بین برده و افراد جامعه هم خواهند توانست خارج از سامانه های مالیاتی و مالی متعارف زندگی کنند و این نقطه آغازی است برای مخالفت افرادی که ضرر بسیاری از ناحیه بیت کوین متوجه آن هاست، دولت ها و موسسات مالی در مقابل این واحد پولی جدید خواهند ایستاد، چرا که بیت کوین ریشه قدرت چنین ساختارهایی را هدف قرار داده است. عدم امکان کنترل مستقیم این نظام پولی باعث شده است افراد به راحتی از سلطه دولت خارج شده و از پرداخت مالیات فرار کنند. مجرمان و شبکه های بزرگ قاچاق نیز اقبال بسیاری به این موضوع داشته و سکوت قانونی در این مورد فضای امنی برای آن ها به وجود آورده است در بحث جرائمی مانند پول شویی و جرائم اقتصادی دیگر نیز این بحث مطرح است که عدم توجه به بیت کوین چه خلاهایی را به وجود خواهد آمد. تا جایی که مطرح است در بیشتر نظام های حقوقی، از نظر قانون بیت کوین غیرقانونی نیست. اما بعضی از دستگاه های قضایی (مانند کشورهای آرژانتین و روسیه) ارزش های خارجی را بشدت محدود و یا ممنوع کرده اند. بعضی دیگر از دستگاه های قضایی (مانند تایلند) ممکن است صدور گواهینامه برای بعضی موجودیتهای خاص، مثلاً صرافی های بیت کوینی را محدود کرده باشند. قانونگذاران در نظام های حقوقی مختلف در حال برداشتن گام هایی هستند تا برای افراد و کسب و کارها، قوانینی برای پیوند این تکنولوژی جدید با یک سیستم مالی رسمی و تنظیم شده، وضع نمایند. مثلاً شبکه اجرای جرایم مالی^۱ که دفتری در وزارت خزانه داری ایالات متحده امریکاست، راهنمای غیرالزام آوری منتشر کرده و در آن به تشریح چگونگی فعالیت های معین در خصوص ارزهای مجازی پرداخته است.

نگرانی هایی وجود دارد مبنی بر اینکه بیت کوین می تواند برای مجرمین بسیار جذاب باشد، چرا که کنترلی از سوی نهادهای دولتی بر پرداخت ها و انتقال وجه توسط بیت کوین وجود ندارد و کسانی که از بیت کوین استفاده می کنند، می توانند از آن برای مقاصد مجرمانه استفاده نموده و اقدامات ایشان از سوی نهادها و مراجع قضایی، قابل پیگیری و ردیابی نباشد. البته بطور کلی، مرسوم است که پیشرفتهای مهم قبل از اینکه مزایای آنها بخوبی شناخته شود، بحث برانگیز باشند. درست مانند دلار، بیت کوین می تواند برای مقاصد بسیار متفاوتی بکار رود که بعضی از آنها قانونی و برخی دیگر بر اساس بعضی از محاکم قانونگذاری، غیر قانونی خواهند بود. در مقابل برخی معایب و سوء استفاده هایی که ممکن است از بیت کوین صورت پذیرد، ایجاد محدودیت در استفاده از بیت کوین هم می تواند مشکلاتی به دنبال داشته باشد. چه اینکه دولتی که بیت کوین را ممنوع می کند، از کسب و کارهای داخلی و بازارهای رو به رشد مبتنی

^۱ FinCEN

بر بیت کوین جلوگیری کرده و نوآوری را به سوی دیگر کشورها می راند. چالش پیش روی قانونگذاران مثل همیشه توسعه راه حل هایی است که در عین کارا بودن، رشد بازارها و کسب و کارهای نوپدید را دچار مشکل نکند.

با توجه به توسعه تکنولوژی ها و گستره دسترسی به اینترنت و فضای کسب و کار و تبادل اطلاعات جهانی، بیت کوین به نظام اقتصادی ایران نیز راه یافته است. از آنجایی که بیت کوین به عنوان شبکه ای جدید شناخته می شود که با سرعت بسیاری در حال گسترش است، توسعه دهندگان بیت کوین و دیگر واحدهای پولی مرتبط با آن (آلت کوین ها) پیشنهاد می کنند که به آن با دید آزمایشی نگاه شود. ایران باید همگام با پیشرفت های دنیا قدم بردارد، از طرف دیگر بیت کوین در کشورهای متعددی پذیرفته شده است؛ در این بین نگرانی هایی نیز در خصوص ایجاد بازار سیاه برای بیت کوین و متأثر نمودن اقتصاد کشور از تبادلات مالی بیت کوین، در کشورمان مطرح شده است؛ به ویژه اینکه کنترل دقیقی روی داد و ستد بیت کوین در ایران وجود ندارد و به خاطر ماهیت غیر متمرکز آن، این کار ساده ای هم نخواهد بود. از آنجایی که سرور مرکزی برای نظارت و مدیریت واحد در بیت کوین وجود ندارد، هیچ مرجع رسمی و یا غیررسمی ایرانی نمی تواند برای تولید و تغییر قیمت بیت کوین تصمیم گیری کند. ارزش بیت کوین در طول عمر کوتاه خود از چند صدم دلار به چندین هزار دلار افزایش پیدا کرده و در ایران نیز در بازه های زمانی مختلف با نوسانات قیمت روبرو بوده است. بیت کوین در نظام حقوقی و اقتصادی ایران نیز مانند سایر کشورها با رویکردهای مختلفی روبرو شده است، برای اینکه بیت کوین به عنوان یک واحد پولی به رسمیت شناخته شود باید جایگاه حقوقی بیت کوین تعریف شود.

گمانه زنی های مختلفی در خصوص وضعیت بیت کوین در ایران تاکنون انجام شده است، لیکن تحقیق علمی در این خصوص صورت نپذیرفته است. بنابراین با توجه به آنچه که گفته شد در کشور ایران مدت کوتاهی است که موضوع بیت کوین مطرح شده است، با وجود این، اتخاذ سیاست در موضوع بیت کوین نیازمند توجه قوه مقننه و تبیین جایگاه بیت کوین در اقتصاد و نظام پرداخت الکترونیکی با توجه به قوانین و اسناد بالادستی موجود است.

۱-۲- اهمیت موضوع

با توجه به مراتب فوق می توان دریافت که موضوع بیت کوین در نظام های حقوقی مختلف دنیا، دچار چالش های جدی و اساسی است که اتخاذ تصمیم در خصوص آن را با دشواری هایی رو به رو ساخته است. همین دشواری ها در نظام حقوقی ایران نیز وجود دارد؛ به ویژه اینکه در خصوص موضوع مورد پژوهش تحقیقات جامعی در نظام حقوقی ایران صورت نپذیرفته و عمده

ابعاد حقوقی بیت کوین

مطالبی که در این خصوص مطرح شده، اظهارنظرهایی است که به صورت جسته و گریخته از سوی برخی اساتید و یا صاحب نظران اقتصادی و حقوقی مطرح شده است. لذا می‌توان گفت که تاکنون در خصوص اینکه آیا بیت کوین در ایران قابل پذیرش است یا خیر و یا اینکه چه قواعد و قوانینی بر مبادلات بیت کوین حاکم است، به صورت مستقیم تحقیقی صورت نپذیرفته که بررسی آن به عنوان یک پایان نامه را می‌توان از جنبه نوآوری این پژوهش محسوب نمود.

۱-۳- سوالات تحقیق

۱-۳-۱- سؤال اصلی

ماهیت حقوقی بیت کوین چیست؟ و با توجه به ابعاد مختلف حقوقی، فقهی، پولی و بانکی، بیت کوین می‌تواند در نظام حقوقی ما و در مبادلات تجاری مورد پذیرش قرار گیرد؟

۱-۳-۲- سوالات فرعی

۱. جایگاه حقوقی بیت کوین در ایران چه تفاوتی با جایگاه حقوقی ارز مجازی با سایر کشورها دارد؟
۲. مهمترین چالش‌های حقوقی درباره بیت کوین در حقوق ایران چیست؟
۳. ابعاد فقهی و حقوقی معاملات بیت کوین (غرر، ربا، قماری بودن، مثلی یا قیمی بودن و ...) چگونه است؟

۱-۴- فرضیه‌های تحقیق

۱-۴-۱- فرضیه اصلی

بیت کوین به عنوان ارز (پول خارجی) در نظام حقوقی ما قابل پذیرش نمی‌باشد و پذیرش آن به عنوان کالا نیز با عنایت به تأثیرات منفی آن بر سیستم اقتصادی و پولی و بانکی کشور و عدم کنترل مراجع رسمی (بانک مرکزی) نسبت به آن و نیز ایرادات فقهی و حقوقی نظیر غرری بودن و بدون پشتوانه بودن، ممتنع به نظر می‌رسد.

۱-۴-۲- فرضیات فرعی

۱. در برخی کشورها، بیت کوین به عنوان یک کالا پذیرفته شده و معاملات راجع به آن قانونی است؛ لیکن در نظام حقوقی ایران، پذیرش آن به عنوان کالا نیز ممتنع است.

۲. نبود قانونی مشخص در ایران جهت تبیین جایگاه حقوقی بیت کوین در ایران، عدم آگاهی کافی مردم از نحوه خرید و فروش ارز دیجیتال، معایب سرمایه گذاری با ارز دیجیتال، کلاهبرداری از متقاضیان خرید ارز دیجیتال، مهم‌ترین چالش‌های استفاده از بیت کوین در نظام حقوقی ما می باشد.

۳. معاملات راجع به بیت کوین به دلیل بدون پشتوانه بودن، مشمول معاملات غرری قرار می گیرد.

۱-۵- سوابق تحقیق

در ارتباط با موضوع مورد بحث تاکنون هیچ پایان نامه و یا کتابی به رشته تحریر درنیامده است، اما مقالات و پژوهش‌هایی هستند که با این موضوع مرتبط می‌باشند.

قاسم شفیعی علویجه (۱۳۹۶) در مقاله ای تحت عنوان «جایگاه بیت کوین در حقوق موضوعه ایران»، در سومین کنفرانس سراسری حقوق و مطالعات قضایی، چنین بیان می دارد: گسترش روز افزون فناوری‌های جدید زندگی انسان‌ها را شدیداً تحت تاثیر قرار داده است از مهم ترین این اثرات، ایجاد ابزارهای نوین برای انجام معاملات و پرداخت است یکی از این ابزارهای بدیع و ظاهراً عجیب بیت کوین می باشد مبنای ایجاد این ابزار یک بازی ریاضی یا محاسباتی بوده که در واقع از هیچ ساخته شده است و به عبارتی در ایجاد آن علم حقوق و اقتصاد نقشی نداشته است بیت کوین ابزاری است که اعتباری به افراد می دهد تا بتوانند به وسیله آن خرید انجام داده و به جای پول از آن برای ایفای تعهدات خویش استفاده نمایند بیت کوین چیزی فراتر از یک کالای دیجیتال یا یک مال بوده و نقل و انتقال آن تابع نظام و سیستم خاصی می باشد که با سایر ارزش‌های خارجی نیز تفاوت دارد ولی به هر حال بیت کوین را باید پول الکترونیکی دانست تا بتوان بهتر با این پدیده نوظهور تعامل داشت و حقوق افراد را تضمین کرد. جایگاه این پدیده‌های مستحدثه نیز باید در علم حقوق نیز مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته و ابعاد آن شفاف و روشن تر شده تا افرادی که از بیت کوین استفاده می کنند بتوانند از حمایت‌های قانونی نیز بهره مند شوند. این مقاله بیشتر به بررسی ماهیت و تعریف بیت کوین پرداخته و ابعاد مختلف حقوقی و فقهی موضوع در حقوق ایران را مورد بررسی قرار نداده است.

رضا میرزاخانی (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «بیت کوین و ماهیت مالی- فقهی پول مجازی» که توسط مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار منتشر شده، چنین اظهار می دارد: مفهوم پول مجازی به معنای پول رمز گذاری شده، به منظور تسهیل انجام امور مالی و ایجاد پولی بدون حضور واسطه‌ها (بانک‌ها) و توسط افراد جامعه، توسط مطرح شد. پول مجازی هیچ سرویس دهنده مرکزی یا موسسه مالی برای

کنترل نقل و انتقال ندارد؛ چون همه چیز بر ارتباطات نظیر به نظیر بنا شده است پول مجازی یک ماهیت غیر متمرکز دارد که بر اساس آن تمامی فرایند انتشار، پردازش و اعتبار سنجی معاملات توسط شبکه کاربران و بدون هیچ واسطه ای صورت می پذیرد تعداد پول های مجازی در دنیا در حال افزایش است که از آن جمله می توان به بیت کوین به عنوان پر کاربردترین و با ارزش ترین پول مجازی در دنیای واقعی، اشاره داشت بیت کوین یک سیستم اینترنتی عمومی است که یک شبکه پرداخت وجوه و تولید پول به صورت کاملاً الکترونیکی معرفی کرده است بیت کوین قدرت خود را از کاربران می گیرد و از منظر آن ها بیت کوین یک پول اینترنتی محسوب می گردد به نظر می رسد که نمی توان بیت کوین را به عنوان یک نوع پول در نظر گرفت بلکه یک دارایی دیجیتال است برای بررسی بیت کوین از منظر فقه باید آن را در دو سطح شخصی و حکومتی مورد تحلیل قرار داد آنچه در زمینه صحت شرعی بیت کوین بیشتر مورد اهمیت است جنبه های فقه حکومتی از جمله قواعد فقهی لاضرر، اختلال نظام، اتلاف، عدالت است که باید آن ها را در مورد بیت کوین مورد تامل قرار داد. این تحقیق نیز صرفاً به برخی عناوین و موضوعات قابل طرح در خصوص بیت کوین در حد کمتر از ۱۰ صفحه اشاره نموده و بحث عمیقی در خصوص موضوع ارائه نداده است.

علی کریمی و آزاده منتظری (۱۳۹۶) در مقاله ای با عنوان **مروری بر پول دیجیتال بیت کوین و جایگاه آن در تجارت ایران** در چهارمین کنفرانس ملی فناوری اطلاعات، کامپیوتر و مخابرات چنین بیان می دارد: تجارت در عصر کنونی از مرزها عبور کرده و پا به عرصه جهانی گذاشته است. در این میان وجود واسطه های زیاد از جمله نهادهای بین المللی باعث افزایش مشکلات در انجام معاملات جهانی گردیده است. به همین علت پول مجازی ایجاد گردید تا دست واسطه ها را در این میان کوتاه کرده و در روابط پولی و تجاری تسهیل ایجاد کند. بیت کوین اولین پول مجازی است که در سال ۲۰۰۹ به همگان معرفی گردید. این پول بین المللی بوده و تحت حمایت هیچ بانکی نمی باشد. ساختار امنیتی آن به گونه ای است که شخص پرداخت کننده در آن به صورت گمنام باقی می ماند. بیت کوین از ساختار شبکه ای نظیر به نظیر استفاده می کند که در آن هر کامپیوتر به عنوان یک سرور عمل می کند. ارزش بیت کوین در ابتدا بسیار پایین بود اما با افزایش محبوبیت آن در جهان ارزش آن نیز روز به روز افزایش می یابد. این تحقیق نیز اساساً به ابعاد فقهی و حقوقی موضوع پرداخته است.

محمد رضا مهری (۱۳۹۶) در مقاله ای با عنوان **« جایگاه حقوقی بیت کوین در ایران »** منتشر شده در سایت گروه وکلای دادگستری مهر، چنین بیان می دارد: تبادلات پولی و بانکی سنتی، از طریق واسطه هایی مانند بانک ها، قابلیت انجام دارند. به صورت معمول جهت خرید

آنلاین از یک سایت خارجی یا داخلی، به کارت بانکی و رمز دومی نیاز داریم که از سوی بانک افتتاح کننده حساب در اختیار مشتری قرار می گیرد. اما با رواج مبادلات پولی اینترنتی، جایگاه ارز دیجیتال و پول مجازی در بسیاری از کشورها، مشخص شده و قانون استفاده از بیت کوین و سایر ارزهای مجازی در کشورهایی مانند ایالات متحده آمریکا، کره جنوبی، آلمان، چین، ژاپن و هندوستان، به تصویب رسید. پول بی پشتوانه بیت کوین، که به تشریح معنی آن و جایگاه حقوقی بیت کوین در ایران و نیز سایر ارزهای مجازی خواهیم پرداخت، مزایا و معایبی دارد. نبود قانونی مشخص در ایران جهت تبیین جایگاه حقوقی بیت کوین در ایران، عدم آگاهی کافی مردم از نحوه خرید و فروش ارز دیجیتال، معایب سرمایه گذاری با ارز دیجیتال، کلاهبرداری از متقاضیان خرید ارز دیجیتال، چالش‌های حقوقی است.

علیرضا حسنی، نوح امانی و امیر عاشوری (۱۳۹۴) در مقاله ای با عنوان «بررسی حقوقی جایگاه پول مجازی در نظام حقوقی ایران و کنوانسیون بیع بین المللی کالا» در اولین کنفرانس حقوق و امور قضایی چنین بیان می دارد: پول مجازی با توجه به گسترش آن در دنیا و یکی از انواع آن به نام بیت کوین توانسته نظام‌های مالی دنیا را تحت تأثیر قرار دهد. امروزه حدود ۶۳۰ پول مجازی منتشر شده در دنیا وجود دارد که مهمترین آنها بیت کوین است. در تحقیق حاضر با توجه به اینکه به صورت کتابخانه ای تشریح شده است به بررسی مهمترین ویژگی‌های پول‌های مجازی که عبارتند از غیرقانونمند بودن، همتا به همتا بودن، بر پایه شبکه بودن، کالا بودن، دارایی داشتن، سرعت انتقال بالا، هزینه انتقال پایین، داشتن معاهدات پیشرفته ریاضی، کیف پول الکترونیکی، غیرمتمرکز بودن، بدون پشتوانه بودن، رمزنگاری پیشرفته و ... است. هدف از نگارش مقاله حاضر معرفی عاملی به عنوان پول مجازی که باعث به وجود آمدن جرائم نظیر کلان برداری و پولشویی اینترنتی نیز شده اند و عمده موارد استفاده از آنها در شبکه‌های مجازی و جوامع مجازی می باشد، برای نمونه در کشورما در حال حاضر سایت‌هایی وجود دارند که اقدام به خرید و فروش پول مجازی بیت کوین می کنند. حال با توجه به این مسئله خلاء قانونی وجود دارد و این هم به دلیل رواج جرم پولشویی خرید و فروش پول مجازی در ایران ممنوع است.

محمدرسلول صیاد معروف، علی طوفان زاده مؤدبی و حسن رشیدی (۱۳۹۴) در مقاله ای با عنوان «واحد پول دیجیتالی بیت کوین و نقش آن در تجارت الکترونیک» در دومین کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی چنین بیان می دارد: بیت کوین پول مجازی است که تولید آن حاصل فعالیت محاسباتی زمانبری است که به آن کاوش گفته میشود، این پول بین المللی تحت مدیریت هیچ بانکی نبوده و میتواند برای خرید کالا از هرجایی در جهانمورد استفاده قرار بگیرد، همچنین میتواند آنرا مانند سهام یا پول فلزی داد و ستد کرد.

هدف اصلی این مقاله پرداختن به بیت کوین به عنوان یک پول مجازی از دید یک کاربر میباشد که در کنار آن به اهدافی مانند آشنایی با بیت کوین برای ناشناختگان آن، جذب افراد مستعد و به رخ کشیدن قابلیت‌های بیت کوین در دنیای مجازی و تجارت الکترونیک نیز پرداخته شده است. در این مقاله نگاهی دوباره و دیدی جدید نسبت به رایجترین پول دیجیتالی شناخته شده پرداخته شده است و با پیشبرد اهداف خود از منظر حقوقی و اقتصادی بیت کوین، با توجه به تجارت الکترونیک پرداخته شده است. این پول، ارزی جدید با هزینه معاملاتی کمتر نسبت به بازارهای ارز سنتی است و به صورت غیر متمرکز و بدون وجود نهاد واسط و نهاد ناظری همچون دولت، بانک و مؤسسات مالی بر خلاف ارزهای سنتی صادر شده توسط دولت‌ها فعالیت میکند. این مقاله نیز به ابعاد حقوقی بیت کوین نپرداخته و صرفاً ویژگی‌ها و قابلیت‌های بیت کوین در عرصه تجارت را مورد مطالعه قرار داده است.

محمد مهدی سلیمانی پور، حامد سلطانی نژاد و مهدی پورمطهر (۱۳۹۶) در مقاله خود با عنوان «بررسی فقهی پول مجازی» در تحقیقات مالی اسلامی (دوره ۶، شماره ۱۲) برخی ابعاد فقهی پول مجازی را مورد مطالعه قرار داده اند. در این مقاله برخی عناصر و ویژگی‌های پول مجازی نظیر ماهیت پول و پشتوانه آن، خصوصی بودن، الکترونیکی بودن و ورود پول مجازی به دنیای حقیقی مورد بررسی قرار گرفته است. از منظر نگارندگان این مقاله مهم‌ترین ملاحظه پذیرش پول مجازی در نظام پولی ایران، نحوه ساماندهی نظام پول مجازی در کنار پول حقیقی در کنار یکدیگر است. این مقاله نیز صرفاً برخی ابعاد فقهی موضوع را مورد بررسی قرار داده و به ابعاد حقوقی و به ویژه مقررات ارزی و پولی بانکی، توجهی ننموده و با این پایان نامه از این حیث تفاوت دارد.

سلطانی، محمد و حمید اسدی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «ماهیت حقوقی پرداخت در پول الکترونیک» در پژوهش نامه حقوق اسلامی (دوره ۱۶، شماره ۴۱) پول الکترونیکی را به عنوان یک ابزار پرداخت، مورد مطالعه قرار داده اند. این مقاله به مقایسه پول الکترونیکی و پول کاغذی و مزایا و معایب آن پرداخته و نحوه ایفا و سقوط تعهد در زمان استفاده از پول الکترونیک را بررسی نموده است. این مقاله به بحث پول الکترونیکی پرداخته که با ارز مجازی و بیت کوین متفاوت است و ماهیت و ابعاد حقوقی آن را نیز مورد مطالعه قرار نداده و اختصاصاً به موضوع پرداخت در پول الکترونیکی پرداخته است.